

ՀԱՆԳԻՍ ՀՈԳԻՈՅ
Հ. ԳԱԲՐԻԵԼ Վ. ՆԱՀԱՊԵՏԵԱՆ

Յունուար 25
 Վահագ. Միքանաւոր CACCIA DOMINIONI

Մարտ 27
 Իշխան Գևորգ Դուքս Մեքլենզուրկի
 Ապրիլ 4
 Գերադ. Dr. F. F. BROMMER (Վերցպուրկ)

Ապրիլ 15
 Կոմսուչի DE SURY — DE WANHERBARTH
 (Castagnola — Lugano)

Ապրիլ 21
 A. S. R. HENDERSON, Նախագահ Բարձրագոյն
 Առեանին, Ընտանեօք (Կալկաթա)

Ապրիլ 26
 Գերադ. LORENZ DOCHMANN (Գերմանիա)
 Մայիս 4
 Հրմանար. LUIGI RONGA, Նախակին Նախագահ
 Վենետիկոյ Բողոքաբեկու Առեանին

Մայիս 30
 Կոմսուչի FANNY WILAMOVITZ MOELLEN-
 DORFF. Ընտանեօք. (Ստոքոլմ)

Յունիս 2
 Պարոնուչի R. CORNBERG. Ընտանեօք. (Ֆր-
 քայլուրկ)

Յունիս 4
 Կոմսուչի P. MONDGELAZ (Վերին Պաւէրա)

Յունիս 15
 GIUSEPPE CARLO CATALANO, Կուսական
 Վենետիկոյ. Եւ իր ամեկինը

Յունիս 16
 EMILE D'ALBYTRE, Ֆրանսական Հիւսկատու
 ի Վենետիկ

Յունիս 25
 Կոմս RAUL NORMARY (Salzburg)

Յունիս 26
 Գերադ. Գրիգոր Ակոբին Օ՛ԲՐՈՒԿԱՆ

Առաջնորդ. AZZO VARISCO (Էլափինէ)

Յուլիս 19

Գերարդ. GIOVANNI M. EMILIO CASTELLANI.

Տիտղոսաւոր Արքեպիսկոպոս - Առաք. Նույրակ
իսակ. Արեւելեան Արքիկէի

Յուլիս 19

Զօրավար GREGORIO GELONESI, Զինուորա-
կան Բժիշկ

Յուլիս 23

GUGLIELMO PINZERO, Վերաբեսուչ Վենե-
գոյի Արդելարանին

Օգոստոս 12

Կոմմա և Կոմմունիկ. CARL ROBERT TURANS-
DORF — WEINSBERG (Պերլին)

Օգոստոս 18

Կոմմունիկ. MARIA CRISTINA GROSSI

Օգոստոս 21

Վաճառ. Միրանաւոր FEDERICO TEDESCHINI,
Համարապետ (== Datario) Ա. Գահուն

Օգոստոս 29

Իշխանուչիք GIULIA BORGHESE FRESCARA
և ELENA DUSMET BORGHESE (Հոնդի)

Օգոստոս 30

CESARE GIARDINI, իս. Նշանաւոր Գրադէս-
տ Հրազդարակագիր. և իր Տիկինը (Միլան)

Օգոստոս 30

EMMANUEL HUGO VOGEL, Աւսուցչապետ
Վիեննայի Համալսարանին

Սեպտեմբեր 1

SANDUHT POPESCU, Ռումանիոյ Պետական
Ակադեմիի Անդամ

Սեպտեմբեր 24

Կոմմ ZICHY, Նալսկին Պետական անձ Աւստրիոյ
իւ Կոմմունիկ (Վենենա)

Տարբեյս Մայիս 29ին իր մահկանացուն կնքեց
Մխիթարյան երես միաբաններէն Հ. Գաբրիէլ
վ. Նահապետեան:

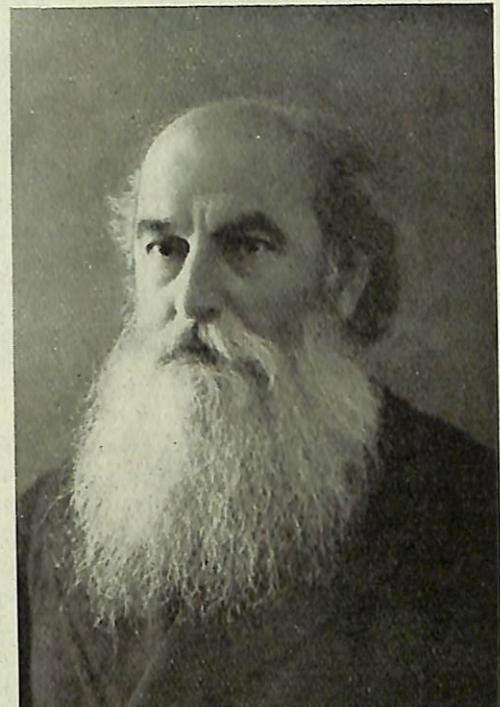
Ծնած է ՔեսՓթառլու զիւղը (Աղեքսանդրապուլ) 1857 Յունուար 27ին: Ստեփան - մկրտութեան անունը - կը մտնէ Ս. Ղազար 1869ին և 1874ին վահական սքեմին հետ կը ստանայ Գարբիկէլ անուշնական սքեմին յաջորդ տարին կը կատարէ նը. կրօնաւորական ուժտարդութիւնը կը կատարէ 1877ին և յաջորդ տարին կը ձեռնադրուի քահանայ:

Այդ շրջանէն կը սկսի ուսուցչական ասպարէզը՝
թէեւ յևոյ երկու տարի Յիսուսեան Հայրերու
համալսարանը կը յաճախի Հոռոմի մէջ՝ իմաստո-
ուհանիան ուսումնէրուն հետեւելով:

1883-1885 կը պաշտօնավարէ Մուրաստ-Շափա-
յէլիան Վարժարանին մէջ իրբեւ ուսուցիչ եւ
Հոկոպ: Յետոյ կը մեկնի հայլենիք եւ երկար տա-
րիներ, այսինքն մինչեւ 1909 կը զբաղի առաքե-
անան պաշտօնով:

1909ի Վանքիս միարանական Ընդհանուր ժողովը գէն յետոյ կը մնայ վանք եւ Հետպէտէտ կը պաշտօնավարէ իրբեւ Վարչական մարմնոյն խորհրդական, վանքիս գործակալ, Նախագահ Աւագը մարմարան ժողովի (1909-1912), եւ մեծաւոր սույնական ժողովի (1911-1912) :

Հանգուցեալի կեանքին մէծ մասը դրաւեց
տուաքիլական ասպարէզը հայրենի աշխարհին մէջ՝
ուր մէկնած էր 1888ին «ի Շիրակ, յօնութիւն ծե-
րունի հօրեղոր իւրոյ Պօղոս Վրդ.ի Նահապե-
տեան - ինչպէս կ'աւանդէ հակիրճ տեղեկադիր
մը - եւ վարէ զութ ամ զպաշտօն հոգաբարձութեան
ի Քաւթարլի գեղջ... Յամին 1896 թեմականն
տեղափոխէ զնա ի Տփղիս, Մինել հոգաբարձու Հա-
կաթողիկեաց տեղույն... ի 1908 ամին՝ Եպօ-
ջովուէի Կեսէր տեղափոխէ զնա յեկատերինուսար՝
ի Հիւսիսակողմն Կովկասու», ուսկից տարի մը
չանցած՝ վանք կը հոռուի եւ կը կարգուի վանակա-
կարեւոր պաշտօններու:

Որպէս ընդհանուր գիծ իր առաքելական կեան-
ին իր մէջ ցայտուն եղած է անձնանութիրութիւնը
նախանձայուզութիւնը աստուածային պաշտա-
ան, որանց կը ժիացնէր իր խօսքը՝ առատ եւ
ամեղ՝ Ս. Գրքի եւ Ս. Հայրերու վարդապետու-
թան ճակատագործ:

Որպէս գաստիքաբակ՝ որքան որ օժուուծ էր այրական զորովու սրտով, նոյնքան խստապահն էր Կառասահճութեան մէջ.

Եւ միեւնոյն միջոց կ'ուսուցանէր Ազգային
ատենագրութիւն, ազգային եւ ընդհանուր պատ-
րիթիւն, որոնց մասին մասնագէտի մը յատուկ
այն եւ խոր ծանօթութիւններ ունէր չնորհիւ իր
առ երեւակալութեան եւ ժեծ միտութեան.

Իր հետախուզող եւ հնարամիտ տեսութեամբ
910էն ի վեր հետամուս եղաւ եւ սքանչելի կար-
աւորութեամբ միջազգային օրացոյց մը շինեց-
նաշարժ Զատիկով, սրուն քարտիսաձեւ մէկ շքեղ
թինակը նուիրեց Պիոս Փ. Ա. Քահանայապետին,
նշակէս նաեւ Հրատարակեց նոյնը պրակով մը
անառան մեռնեալ.

Մեծ պատերազմին յետոյ այդ խնդիրը Ազգերու ողբակին ալ առաջանակած ուստի է:

Դարութեան հետ երկար թղթակցութիւն մ'ունեցաւ։
Մէկէ աւելի անզամեր «Բազմավիճպ»ին մէջ
խօսուած ըլլալով այդ մշտնչենաւոր անփոփոխ
օրացոյցի մասին (Հմմտ. 1913, էջ 13, 228 էւն.)
գանց կ'ընենք հոս կրկին անդրադառնայ։

Հակառակ երկարամեայ քարոզչական կեանքին
եւ շարք մը պատասխանատու պաշտօններուն,
ողբացեալ Հայրը չնորհիւ իր մեծ ուսումնասիրու-
թեան՝ կրցած է գնահատելի դործեր թողուլ հայ
գրականութեան, մանաւանդ նկատելով անոնց հո-
գին եւ նպատակը՝ որ եղաւ միշտ հետազոտութիւն
եւ պրատուռ ազգային մատենաբրական – պատմա-
կան եւ քաղաքակրթական արժանի պարծանք-
ներուն :

Այս տեսակէտով հետաքրքրական է 1907ին
լոյս տեսած «Բլոգագրութիւնն Ազգային մատե-
նագրաց» հատորը, որ կը բովանդակէ մեր գլխաւոր
եւ կարեւոք հեղինակները՝ Հ. Փարպեցի, Ազա-
թանգեղոս, Փ. Բէլազարացի, Եղիչէ, Կորին, Ս.
Բարսողի Վեցօրդքը, Մովսէս Խորենացի (Պատմ.),
Եզնիկ եւ Յ. Մանուկունի (Ճառք): Գրքին վերջը
կը գտնուի Յաւելուած մը զիտական բանավէնե-
րուն՝ որոնք եղած են յիշեալ սըրագրութեանց
նկատմամբ:

Ինչպէս ամբողջ գործը, նոյնպէս հռն ամփոփուած Հայկական ձեմարանի թղթակցութեանց շարքը մեծապէս հետաքրքրական են՝ երեցած Բազմավեալին մէջ 1906-1907ի ընթացքին:

Մատենագրական հմուտ ուսումնասիրութիւն
մէջ Հայ Գրերու գիւտին առիթով պատրաստուած
«Ս. Մեսրոպ եւ Հայաստանի Ուկեդարը», խօսուած
նախ վանքիս Հայկական ձեմքարանին մէջ, ապա
ընդարձակուած եւ հրատարակուած 1914ին:

Զանց կ'ընենք մի առ մի լիշել եր երկար եւ
հմտալից յօդուածաշաբքերը «Բազմավիճակ»ի մէջ՝
հայ պատմական տեսակէտով՝ յատկապէս Հայ-
Հառէտական եւ Հայ-Շուղանդական կարեւոր դրս-
ուագներու լուսաբանութեան, յետոյ հայ-լեզուա-
կան-մատենադրական՝ ի պաշտպանութիւն Եղիշէի՝
ոնոսէմ Հասուի եւ Եղինեկի՝ ոնոսէմ Մասհէսի:

Հայաստանի անկախութեան ըրջանին՝ շուրջ տարի մը 1919-1920 վարած է «Բաղմանվէպ»ի խմբագրութիւնը եւ այդ առթիւ հրատարակած երկար շարք մը իսանդավառ խմբագրականներու եւ այլ յօդուածներու՝ ամէնքն ալ տողորուած բուռն եւ խորին հայրենասիրութեամբ եւ պատմական հըմառթիւնն:

Միեւնյան ըքչանին է (1919) որ Հայկական դատին ի նպաստ հրատարակած է պատմական - քաղաքական լայն տեսութիւններով հատոր մը «Հայկական մենամարտը» «Մեղու Շիրակայ» ծածկանունով՝ ինչպէս ստորագրած է խմբագրատեսութեան ժամանակ սանհապան տուուածներ:

իր վերջին աշխատութիւնն է ընդարձակ

Հետազոտութիւն մը «Քրիստոնէական Ճարտարապետութիւն» (1935), ուր կ'ուզէ ցուցնել թէ կեդրոնական գմբեթաւոր ճարտարապետութեան խանձարութքը Հայաստան է, երկար պնդելով՝ թէ քաղաքակիրթ ազգերէն Հայը առաջին եղաւ որ գմբեթը պատերու վրայէն հանելով դրաւ չորս անջատ սիներով կազմուած զատարկութեան վրայ, կապեց սիները չորս կամարներով, բոլորը թեւերով եւ կամարապսակով, որուն վրայ եւս զետեղեց կլորակ կամ բազմակողմեան թմբուկը՝ զնդաճեւ գմբեթով:

Այս նիւթին շուրջ հմտութիւն մ'աւ ըրաւ 1934ին Վենետիկոյ Աթենքնի մէջ՝ իրբեւ ակադեմական ամալգերի դասախոսութիւն, քանի որ ողբեր Հայրե 1933էն ի վեր անդամ անուանուած էր նուն Գիտական Կանոնին:

Ասկէ զատ շատ մը բանախօսութիւններ կա-
տարած է, երբեմն լուսապատկերով, Վենետիկոյ եւ
Փարիզի մէջ, միշտ Հայ պատմական գրուազներու
եւ գեղարվեստական - ճարտարապետական նիւթին
չուրք:

Զանց կը լնենք յիշել իր սաներ ուսումնասրբութիւնները խտալերէն եւ ֆրանսէրէն. իր գեղեցիկ ծրագիրները Հայաստանի սոռզման եւ բարենորոգման: Այս տեսակէտով ինքը հմուտ հեղինակութիւն մ'էր՝ շրջած եւ ուսումնասրբած ըլլալով երկար տարիներ՝ հայ հողը, հայ երկրի գերքը, մինչեւ անդամ պեղումի փորձերը: Իրրեւ յիշատակ իր ուսումնասրբութեանց հայ երկրին եւ անոց հնութեանց մեզի թողած է երկու հատոր լուսանկարներ Անիի աւելակներուն և բոլոր հայ տաճարներուն, 1895-1900ի շրջանէն. ատկից է որ օդուուած է նաեւ Սարցիկովսկի Հայ ճարտարապետութեան նուիրած իր համբաւաւոր գործին մէջ:

Պատմական են ողբ. Հօր վերելքները Արարատի կողերուն վրայ եւ մինչև Արագածի գագաթը: Իր բերնէն լսած ենք ամենամեծ հաճոյքով անոնց հետաքրքրական նկարագրութիւնները:

Ողբ. Հայրը կը թողու անտափս գրութիւններ՝
հրատարակուածներէն աւելի շատ. ինչպէս ձեռա-
դրական համեմատութիւններ Փ. Բուզանդացիի
պատմութեան, Եր. Կոմիտսաս նահատակ քահանայի
կեանքին եւ մասունքներուն պատմութիւնը, Պա-
նազան գրուազներ Հայ-Հոռոմէական եւ Հայ-Երի-
զանգական պատմութեան, յատկապէս մեծն Յուս-
տինիանոսի հայազգի Թէսդորա կնոջ մասին, Այս
Սովորակայի շինութեան եւն: Եթեոյ Երկայն շարք
մը յուշանկարներու Հայ տաճարներու եւ պատմա-
կան չէնքերու. ուսումնասիրութիւններ քրիստո-
նէական նախկին դարերու եւն. :

L. B. Φ.

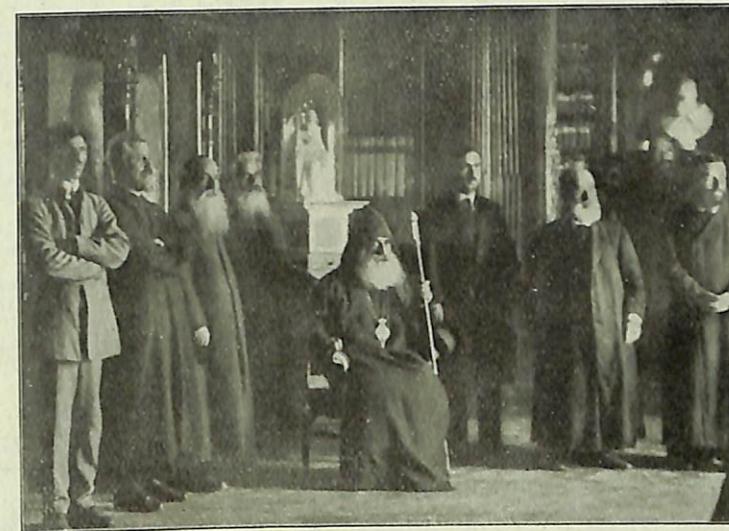
ՀԱՆԳԻՍ ՀՈԳԻՈՅ

64022007

ՏԵՐ ԱՎՀԱԿԻ Բ.

ԽԱՂԱՅԵԱՆ

ԿԱԹՈԼԻԿՈՒԹՅՈՒՆ

Տարւոյս Նոյեմբեր Տիկ վախճանեցաւ
ննանամեայ արդիւնաշատ Հայրապետը՝
Աթթիլիասի Կաթողիկոսարանին մէջ, նոր
ուղղ մալ աւելցնելով Հայ Սփիւռքին մէջ:

Հանդուցեալը ծնած էր Խարբերդի Եղի-
շիս գիւղը՝ 1849ի Մարտի 25ին։ Յետ իր
ախնական ուսումներն առնելու Խարբեր-
դի մէջ, 1866ին կը մտնէր Երուսաղէմի
առանգաւորաց վարժարանը եւ երեք
1869ին կը ձեռնադրուէր

արպի յետոյ 1865-ը վե
արկաւագ եւ կը զբկուէր կ. Պոլիս, ուր
կը շարունակէր իր ուսումները մինչեւ
1871: Այդ թուականին Երուսաղէմ վե-
աղապօնալով՝ կը զբաղէր դասաւանդու-
թեամբ եւ հուսկ 1877ին քահանաց կը ձեռ-
աղբուէր Սահակ կոչուելով՝ փոխանակ
Քրիստոթեան աւազանի Գաբրիէլ անուան:
Տարբերակ ապահովու կը մարէ

1881-1885 Եռլիքազր պաշտոնը և բարեկարգությունը - Կովկասի մէջ՝ Երուսաղէմի պարտ-
քերու վճարման հանգանակութեան հա-
մար, եւ հոն է որ 1885ին Եպիսկոպոս կը
ձեռնադրուի Մակար Կաթողիկոսէն, մինչ
արգէն Ա. Յակոբեանց Միարանութիւնն
ալ զինքը Լուսարարապես կ'ընտրէր, եւ
այս յաջորդ տարին Երուսաղէմ վերադառ-
նալուն կը ձեռնարկէր իր նոր պաշտօնին
վարելով զայն 17 տարիներ՝ մինչեւ 1902,
երբ ընտրուեցաւ Կաթողիկոս Սոոյ եւ այդ
ժամանք ու պարասիսանատու պաշտօնը վա-

բեց մինչեւ իր մահը, ապրելով մեր պատմութեան ամէնէն ճակատազրական ու դառն շրջանը նախ Ատանայի աղէտին կոկիծով՝ 1909, յետոյ մեծ պատերազմի ողբերգական օրերուն եւ հետեւորդ ցաւալի դրուագներուն՝ Կիլիկիոյ եւ Սանձաքի աղէտներուն, որոնք մահացու սուլպատճառեցին իր սրտին՝ այնքան զուրգուրոտ եւ այնքան զոհաբերուող մեր Կիլիկեան բեկորներուն:

Առանց բացառիկ մեծ ձիրքեր ունենալու
Հանդուցեալը ներկայացուցիչն հանդի-
սացաւ Հայ Եկեղեցական գասին մէջ իբրև Ա-
նախանձախնդիր Հին Հոգեբանութեան եւ
Հայ Եկեղեցւոյ աւանդութեանց անաղարտ-
պահպանութեան, հանդերձ այնու որ նոր
ձգտումներ եւ ուղղութիւններ արդէն խու-
ժած էին Հրապարակը Ժամանակներու եւ
զանազան լրմանումներու հետեւանքով :

Իր խօսքին պերճութիւնը պարզութեամ
մէջ էր եւ օծութեանը հայրական սրտին
որով դիտէր ազգել եւ տոգորել, մինչ իւ
սոհու կո ռապնապ աւելի ուղեց:

իր նկարագրի բարութիւնն եւ ազնուութիւնը զինքը պատկառազդու մէկն ըրածին. պատկառու ինքը եւ միշտ ուղիղ ընթացք բռնած՝ հանդէպ կջմիածնի Կաթողիկոսին: